

Behar Seymen

Dr. SEMAVİ EYİCE

**Semağ'da Mevlevîleri Tasvir Eden
Bir Rus Gravürü**

(Anıt, Sayı : 30 ' dan ayribasım)

BasNo = ab 233
serNo = ab 230

1962

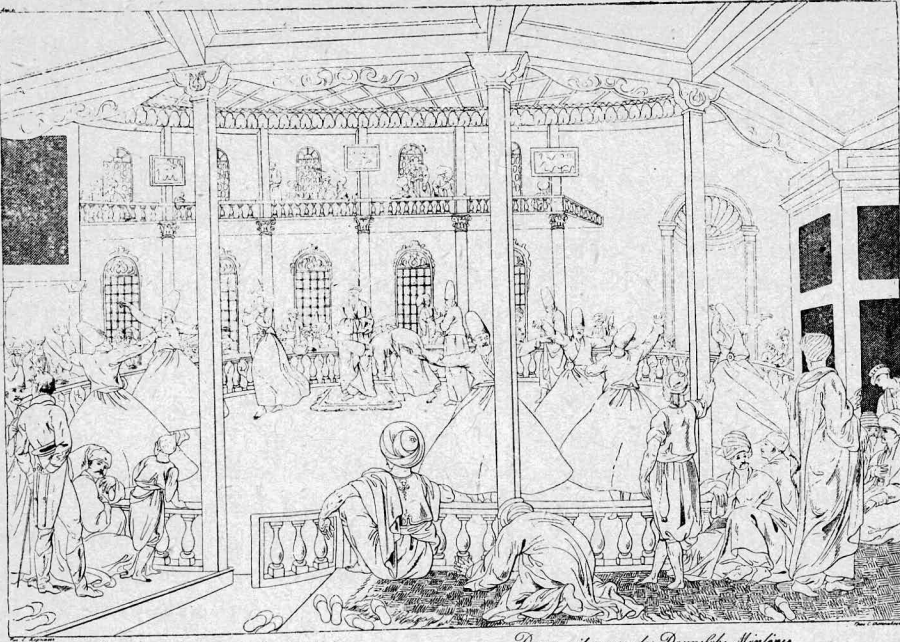
ÇEKÜL KÜTÜPHANESİ

DEMİRBAŞ NO. *ab233*

SINIFLAMA NO. *ab230*

BAĞIŞCI

GELİŞ TARİHİ

Ворота въведенія Мевлевита въ Мекку

Passage rituel des Derviches Mevlana

Semağ'da mevlevileri tasvir eden eski bir rus gravürü

Doçent Dr. Semavi EYİCE

Geçen yüzyıllarda Türkiye'ye gelen Batılı ressamın meydana getirdikleri resimler, gerek eski Türk hayatını gerek şehirlerimizin ve anıtlarımızın eski görünümlerini en iyi aktiren vesikalardır. Bu resimlerin bazıları çeşitli tekniklerde basılarak geniş ölçüde tanınmış, bazıları ise özel veya resmi koleksiyonlarda unutulup kalmıştır. Avrupalı sanatçıların sevdiği konulardan biri de onlar için çok değişik bir mahiyet arzeden Mevlevi'ler ve bilhassa semağ'da Mevleviler olmuştur. Batılı ressamın elinden çıkmış hayli çok sayıda semağ'da Mevlevileri tasvir eden resim tanıtılmaktadır. Bir kaç yıl evvel Şahabettin Uzluk, oldukça kalın bir eser meydana getirdiğinde, kitabının bir bölümünü de Avrupa resminde Mevleviler konusuna ayırmış ve tesbit edebildiği ressamın adları ile eserlerini burada sıraladıktan başka, büyük bir kısmının fotoğraflarını da bu çok istifadeli araştırmanın sonuna eklemiştir (1). Burada bahsedeceğimiz Mevleviler gravürü

ise bu büyük etüdde bulunmadığından ve çizgi bakımından emsâli arasında istisnâî bir yer alacak kadar dikkat çekici olduğundan burada tanıtmağı doğru buluyoruz.

Bahis konusu gravürü, 1959 da Almanya'da Münih'de bulunduğum sırada bir eski gravür satışı yapan hayli ücra bir dükkânda bularak satın aldım ve beraberimde yurda getirdim. Resim $51 \times 38,5$ santim ölçüsünde bir tabaka kâğıt üzerine basılmıştır. Resmin kendisi $40 \times 27,5$ santim ölçüsündedir. Kâğıdın filigranı olarak J. Whatman adı ve 1804 tarihi okunmaktadır. Resmin çerçevesinin yukarı köşelerinde (Pl. L) işareti bulunduğuna göre, bu resim hayli çok sayıda gravürler ihtiva eden büyük bir albumdan çıkarılmıştır. Gravürün alt çerçevesi dışında ise izahat ve imzalar vardır. Yazıların hem Rus, hem Fransız dillerinde oluşu dikkat çekicidir. Sol alt kenarda Dess. par E. Kornéeff sağ alt kenarda ise Gr. par E. Skotnikoff yazıları okunur. Bahis konusu resim Kornéeff adlı sanatçı tarafından çizilmiş ve Skotnikoff tarafından da hâk edilmiştir. Alt çerçevenin dışında, Fransızca olarak da *Danse religieuse des Dervishes Mévlévis* (=Mevlevî dervişlerinin dinî rakısı) yâni semağ'da Mevlevîler yazısı yer almış bulunuyor. İmzalar Rus adları, izah yazısı da kısmen Rusca olduğuna göre, bu gravürün âit olduğu büyük album muhakkak ki bir Rus yayınıdır. Maalesef bu yayının adını tesbit edemiyoruz. Yalnız kâğıdın filigranındaki tarihin yarımını ile belki bir dereceye kadar baskı yılını tahmin etmek mümkün olabilmektedir. Gravür bu duruma göre, XIX. yüzyılın başlarında Rusya'da basılmıştır. Yazıların hem Rus hem de Fransız dillerinde oluşu, ilk nazarda Çar Nikola I e ithaf olunan meşhur Album'u hatıra getirmektedir. İki Fransız tarafından tertiplenen ve başta Edirne olmak muhtelif Trakya şehir ve kasabalarından resimler ihtiva eden bu albumun İstanbul kütüphanelerinde mevcut nushalarda böyle bir gravür yoktur (2). Zaten bahis konusu eseri meydana getirenlerin Sayger ve Desarnod adlarında iki Fransız olmasına karşılık burada Kornéeff ve Skotnikoff adlarında iki Rus sanatçısı ile karşılaşmaktadır.

Matjew İwanowitsch Kornéeff (Kornjejeff olarak da yazılır) 18 Ağustos 1774 de doğmuş, 1825 e doğru ölmüş bir ressamdır. Petrograd Akademisinde yetişerek 1799 da Akademi tarafından «Tarihî tablolar» ressamı olarak ilân edilmiştir (3.) Maalesef elimizdeki imkânlar ile bu sanatçının hayatı ve eserleri hakkında daha fazla bilgi edinmek mümkün olmamaktadır. Ancak, Semağda Mevlevîler eserinin doğru bir müşahedeye dayandığı muhakkak olduğuna göre, bahis konusu sanatçı bir aralık Osmanlı İmparatorluğuna da gelmiştir. Fakat bu, ne zaman ve hangi şartlar altında olmuştur? Şimdilik bu soruların cevabını vermek imkânsızdır. Ressam Kornéeff'in eserini hâk eden gravür ustası Skotnikoff'a gelince, bu sanatçı hakkında nisbeten daha fazla bilgiye sahibiz (4). İgor veya Eger Skotnikoff 1782

de doğmuş Moskova'da 22 Mart 1843 de ölmüştür. Petrograd Akademisinde Klauber'in yanında yetişen Skotnikoff, 1809 da Akademi üyesi olmuş Moskova'da Oreshejnaja Palata da görevlendirilmiştir. Rowinsnij tarafından yazılan Rus hakkâkları hakkındaki Rusca Ansiklopedi'de sekiz eserinin resmi ile tesbit edilen 202 adet eserinin listesi yer almaktadır. Bu ansiklopediyi görmek mümkün olmadığından Mevleviler gravürünün bu listede bulunup bulunmadığını öğrenemedik. Tablo kopyası, kitap resimleri ve kitap süsleri (vignette) olmak üzere çeşitli eserler hâk etmiş olan bu sanatçının, (5). Petrograd'da meşhur Ermitage müzesi koleksiyonundaki tabloların gravür halidol805—1809 yılları arasında kopyalarını yayınladığı bilinir. Ayrıca aynı sanatçı, Kont A. Stroganoff'un özel koleksiyonundaki tabloları da gravür halinde kopya ederek bir album şeklinde yayınlamıştır (6). Bu albumu elde edip içinde Mevleviler gravürünün mevcudiyetini tesbit etmek mümkün olmamakla beraber, burada tanıttığımız gravürün ya buna veya diğer albuma âit olması kuvvetle muhtemeldir. Uzun süre Paris'de yaşadığı için hemen hemen Fransızlaşan ve büyük sanat dostu olarak tanınan Kont Stroganoff (1750 e doğru—1811) un galerisinin Albumu'nun başlığının Fransızca oluşu, bu gravürün ona aidiyetini kuvvetlendiriyor. Şu halde, elimizdeki gravür büyük bir ihtimal ile Stroganoff kolleksiyonunda veya Ermitage'de bulunan bir tablonun basitleştirilmiş bir kopyasıdır. (7)

Ressam Kornéeff'in eseri, büyük bir Mevlevihane'de semağhanenin içini tasvir etmektedir. Sanatçı gayet ince çizgiler ile son derece dikkatli olarak çalışmıştır. Belki bu gravür aslında renkli olarak boyanarak piyasaya çıkarılmak üzere hazırlanmıştı. Gravürde görülen semağhane ahşap bir yapı olup mimâri karakter bakımından XVIII. yüzyıla âittir. Pencereler, direkler ve başlıklar Türk Baroğunun açık izlerini aksettirmektedirler. Ortada, çok canlı bir şekilde tesbit edilmiş muhtelif Mevlevi tipleri ve semağ hareketleri görülmektedir. Ön plânda ise, semağı seyreden değişik pozlarda Türkler dikkati çekiyor. Bunların kıyafetleri henüz eski Osmanlı geleneğine uygundur. Yalnız sol tarafda bastonlu, elinde silindir şapkasını tutan bir Avrupalı farkediliyor. Arka plândaki mahfillerde de birçok Türk görülmektedir.

Şimdiki halde hakkında daha fazla bilgi edinmek mümkün olmayan bu güzel ve ilgi çekici resmî bu kadarla da olsa tanıtmakla iktifa ediyoruz. Belki bu sâyede, gravüre esas olan tablo ile ressamını, ne zaman ve hangi şartlar altında yapılmış olduğunu hatta tasvir edilen Mevlevihane'nin hangisi olduğunu öğrenmek kabil olacaktır.

Istanbul, 5 Şubat 1962

Notlar

- 1] Ş. Uzluk, **Mevlevilikte resim- Resimde mevleviler**, Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları, seri 1, no. 5, Ankara 1957, s. 115 - 140.
 - 2] G. Sayger-A. Desarnod, **Album d'un voyage en Turquie, fait par ordre de S.M. l'Empereur Nikolas I er. en 1829 et 1830.**
 - 3] Thieme-Becker, **Allgemeines Künstler-Lexikon**, Leipzig 1937, c. XXXI, s. 318.
 - 4] Thieme -Becker, **ay. esr. c. XXXI**, s. 120.
 - 5] Bu sanatçı hakkında çok kısa bir not, Benezit, **Dictionnaire des peintres, graveurs, etc...**, c. VIII, s. 682 de bulunmaktadır.
 - 6] **Collection d'estampes d'après quelques tableaux de la galerie de... Comte A. Stroganoff etc. (1807).**
 - 7] Skotnikoff'un bazı kitaplar için gravürler hak ettiği bilindiğine göre, bahis konusu resmin Osmanlı İmparatorluğu hakkında yazılmış bir kitaba ait olması da hatıra gelir ise de biz bunu çok zayıf bir ihtimal olarak görüyoruz.
-